

BABEL

DAVID
GROSSMAN

Mierea
leului

Povestea lui Samson, într-o interpretare modernă

Traducere din limba engleză de
ANDREI POGĂCIAȘ

NEMIRA

CUVÂNT-ÎNAINTE

„Samson eroul“ – astfel învață să-i spună fiecare copil evreu când îi aude prima dată povestea. Și astfel, mai mult sau mai puțin, a fost reprezentat de-a lungul anilor, în sute de lucrări de artă, în teatru și în film, în literatura multor limbi: un erou mitic și un războinic feroce, bărbatul care a sfâșiat un leu cu mâinile goale, liderul carismatic al evreilor în războaiele contra filistenilor și, fără vreun dubiu, unul dintre cele mai furtunoase și mai colorate personaje din Biblia ebraică.

Dar felul în care îi citesc eu povestea din paginile Bibliei mele – *Cartea Judecătorilor*, capitolele 13-16 – merge împotriva firului narativ al unui Samson obișnuit. În ceea ce mă privește, nu este liderul curajos (de fapt, el nu și-a comandat niciodată efectiv oamenii), nici un nazireu al lui Dumnezeu (trebuie să recunoaștem, s-a dat preacurviei și desfrâului), nici un criminal plin de mușchi. Pentru mine, aceasta este, mai mult decât orice, povestea unui om a cărui viață a fost o luptă neîncetată pentru a se acomoda cu puternicul destin care i-a fost impus, un destin de care nu a fost vreodată în stare să-și dea seama sau, se pare, pe

care n-a reușit să îl înțeleagă pe de-a-ntregul. Este povestea unui copil care s-a născut străin față de mama sa și de tatăl său; povestea unui comandant puternic, care a dorit neîncetat să câștige dragostea părinților săi – și, astfel, dragostea, în general –, pe care tot nu a primit-o, în cele din urmă.

Sunt puține alte povești biblice cu atât de multă dramă și acțiune, explozii narative și emoție pură, așa cum găsim în povestea lui Samson: lupta cu leul; cele trei sute de vulpi în flăcări; femeile cu care s-a culcat și singura femeie pe care a iubit-o; trădarea sa de către toate femeile din viața lui, de la mamă până la Dalila; și, în final, sinuciderea criminală, când a făcut să cadă clădirea peste el și peste trei mii de filistenii. Totuși, dincolo de impulsivitatea sălbatică, de haos, de zgomot, putem să recunoaștem o poveste de viață care este, la bază, călătoria chinuită a unui suflet singur, izolat și tulburat, care nu și-a găsit nicăieri un adevărat cămin și al cărui propriu trup a fost un loc dur al exilului. Pentru mine, această descoperire, această recunoaștere, este punctul în care mitul – în ciuda tuturor imaginilor sale mărețe și a aventurilor sale nemaipomenite – alunecă încet spre existența cotidiană a fiecăruia dintre noi, în cele mai intime momente ale noastre, în secretele noastre îngropate.

Există un moment în povestea lui Samson – clipa când adoarme în poala Dalilei – care pare să absoarbă și să rezume întreaga poveste. Samson se retrage în sinele său copilăros, aproape infantil, dezarmat de violența, de nebunia și de patima care s-au încâlcit și i-au distrus viața. Acesta este, bineînțeles, și momentul în care soarta sa este pecetluită, fiindcă Dalila îi prinde părul și apucă lama, iar filistenii de afară își serbează deja victoria. În clipa următoare, ochii îi sunt scoși și puterea sa dispare. În curând, va fi aruncat după gratii, iar zilele îi vor fi numărate. Totuși, acum, probabil pentru prima dată în viața lui, își găsește odihna. Aici, chiar în centrul crudei perfidii la care se așteptase, cu siguranță, tot timpul, i se oferă în sfârșit pacea absolută, o eliberare de sine și de drama furtunoasă a vieții lui.

În acele zile, se pare că pe la sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XI-lea î.e.n., încă nu exista un rege al Israelului, nici vreo autoritate centrală. Popoarele vecine din Midian, Canaan, Moab, Amon și Filistia s-au folosit de slăbiciunea triburilor evreiești ca să lanseze campanii de cucerire și de jaf contra lor. Din când în când se ridica,

într-unul dintre triburi, o persoană care știa cum să-și conducă tribul, uneori se aliau mai mulți ca să ducă bătălii de represalii. Dacă învingea, devenea conducător și judecător și era numit sufet. Așa au fost Ghedeon și Iefta, Ehud, fiul lui Gerah, Șamgar, fiul lui Anat, și Debora, soția lui Lapidot. Astfel, israelienii oscilau ciclic între perioade de opresiune și eliberare, care corespundeau, după cum se povestește în Cartea Judecătorilor, păcatelor lor și ispășirii acestora. Mai întâi venerau idoli, apoi Dumnezeu îi aduna pe vecinii ucigași drept pedeapsă. Strigau către El în nenorocirea lor, iar El alegea dintre ei o persoană care urma să-i salveze.

În mijlocul acestor turbulente trăiau un bărbat și o femeie din tribul Dan. Locuiau în Țora, în câmpia Iudeii, o zonă în mod special violentă, fiindcă în acele zile era granița dintre Israel și filistenii; pentru filistenii, era primul pas esențial în oricare tentativă de a cuceri zona deluroasă a Iudeii. Pe bărbat îl chema Manoe, dar numele femeii nu e cunoscut. Se spune despre ea doar că „era stearpă și că nu născuse copii“, ceea ce e de ajuns să sugereze că, pe lângă greutățile din zona de frontieră, căsnicia lor fusese plină și de durere.

Dar oricine este familiarizat cu semiotica poveștilor biblice știe că însăși menționarea unei femei sterpe prevestește aproape întotdeauna o naștere spectaculoasă. Și, într-adevăr, într-o bună zi – în timpul uneia dintre acele perioade când „fiii lui Israel au făcut iarăși răul în fața Domnului“ –, când femeia era singură, fără soțul ei, un înger al Domnului a apărut în fața ei și i-a spus: „Iată, tu ești stearpă și n-ai născut, dar vei zămisli și vei naște fiu.“

Și imediat i-a dat o listă de instrucțiuni și de avertizări, dar și vești bune: „Și acum să fii cu mare grijă: să nu bei vin sau băutură tare și să nu mănânci nimic din ceea ce este necurat; căci, iată, vei zămisli și vei naște fiu: brici de capul său nu se va atinge, căci nazireu va fi pruncul, încă din pântec, lui Dumnezeu și el va începe să mântuiască Israelul din mâna filistenilor.“

Ea se duce la soțul ei și-i spune: „Un om al lui Dumnezeu a venit la mine.“ Iar cititorul își ciulește urechile, fiindcă femeia nu folosește aceleași cuvinte ca naratorul biblic – „îngerul Domnului i s-a arătat femeii“ –, ci, mai degrabă, expresia „a venit la mine“, aceasta fiind încărcată de dublu sens, care, nu doar o dată, în Biblie se referă chiar la actul copulației.

Probabil că și bărbatul își ciulește urechile, iar soția lui îi descrie repede străinul: „Înfățișarea lui era ca aceea a unui înger al lui Dumnezeu“, explică ea. „Nu l-am întrebat de unde este, iar numele său nu mi l-a spus.“ Și printre cuvintele ei poți auzi, probabil, urma unei scuze – într-atât de înfricoșător fusese aspectul acelui om, încât ea nu avusesse curajul să-l întrebe de unde era sau chiar numele lui.

Iar soțul, Manoe, cum răspunde? Și ce spune tăcerea lui? Poate că își ridică sprânceana, ca semn al neîncrederii, încercând să dibuiască o întrebare din confuzia aruncată asupra lui de soția sa, dar ea nu așteaptă ca el să întrebe și, iute, agitată, continuă să îl potopească cu informații noi: omul Domnului mi-a spus „vei zămisli“ și mi-a promis că voi avea un fiu și mi-a poruncit să nu beau vin sau tărie și să nu mănânc ceva necurat, fiindcă băiatul va fi nazireu din pântec până în ziua morții...

Astfel i-a spus totul. S-a eliberat de povara întâlnirii și de extraordinara veste, dar textul tot nu ne spune nimic despre vreun sentiment care ar fi între ei, nici de vreun zâmbet sau de vreo privire tandră. Iar asta nu trebuie să fie o surpriză, din moment ce, drept regulă, Biblia nu înregistrează sentimentele eroilor săi. Biblia este o istorie a acțiunilor și a evenimentelor și ne lasă nouă, fiecărui cititor în parte, sarcina speculației, o sarcină incitantă, dar care poartă riscul exagerării și al fanteziei. Totuși, haideți să facem, în paginile următoare, ceea ce multe generații de cititori au făcut înaintea noastră, bărbați și femei care au citit textul biblic lacunar, conform credinței lor, convențiilor vârstei lor și propriilor înclinații, și care au atașat sensuri și concluzii (și uneori dorințe și amăgiri) fiecărui cuvânt și fiecărei silabe!¹

Și astfel, cu prudența necesară, dar și cu plăcerea ghicitului și a imaginației, haideți să încercăm să aranjăm în mintea noastră întâlnirea dintre bărbat și soția lui, ea vorbind și el ascultând, ea continuând să vorbească și el nescoțând un cuvânt! Și nu avem de unde să știm ce se adună sub acea tăcere: probabil entuziasm și bucurie sau probabil furie față de soția care discută atât de liber cu un bărbat străin; și ne mai putem întreba dacă ea, în timp ce vorbește, se uită drept în ochii lui sau dacă își ferește privirea în jos, departe de soțul în fața căruia, dintr-un motiv oarecare, nu i-a apărut niciun înger. Chiar dacă doar o mică parte din ceea ce am prezentat chiar a avut loc, nu e niciun dubiu că vestea pe care au primit-o îi va zgudui pe amândoi până în măduva oaselor, că îi va răvăși lui cele mai adânci simțăminte despre infertilitatea ei atât de îndelungată și despre

brusca sarcină și poate că îi va răvăși și ei simțămintele față de el, față de slăbiciunea și de impotența lui, care, se pare, sunt sugerate în această scurtă scenă.

Iar noi, cei care tragem cu ochiul, suntem într-atât de captivați de acest moment de familie foarte încărcat, încât aproape că nu observăm că ceea ce soția îi povestește soțului ei nu este chiar același lucru cu ceea ce i s-a spus. Două detalii centrale lipsesc: ea nu menționează că niciun brici nu trebuie să atingă capul fiului lor nenăscut, nici nu-i spune soțului că fiul lui „va începe să mântuiască Israelul din mâna filistenilor“.

De ce omite ea aceste detalii cruciale?

S-ar putea argumenta că exaltarea și confuzia ei au făcut-o să uite, pur și simplu, de chestiunea briciului. Era, fără îndoială, destul de agitată; și probabil că i s-a părut de la sine înțeles că Manoe era conștient că, dacă băiatul urma a fi un nazireu, bine cunoscutele restricții urmau să i se aplice, inclusiv interzicerea tăierii părului. Dar cum să explici a doua omisiune? Cum se poate explica faptul că o femeie omite – chiar ascunde – în fața soțului ei o informație într-atât de importantă privitoare la viitorul lor fiu, o veste care, cu siguranță, i-ar fi oferit acestuia satisfacție și mândrie și, probabil, o oarecare răsplată pentru toți acei ani amari fără copii?

Pentru a înțelege asta, pentru a o înțelege *pe ea*, trebuie să ne întoarcem și să citim povestea prin ochii ei. Amintiți-vă că textul biblic nici nu îi reține numele. Cuvântul „stearpă“ este tot ceea ce se spune despre ea și este chiar dublat: „stearpă și nu născuse copii“. Această emfază sugerează că ea așteptase ani întregi un copil, care nu apăruse.

Probabil că abandonase posibilitatea de a avea un copil într-o bună zi. Și este foarte posibil ca „titlul“ *'akara*, „cea stearpă“, să-i fi fost „acordat“ de către alții, în familie, în trib, în toată zona Țora. Și, cine știe, poate că și soțul ei, în momente de furie, îi arunca din când în când epitetul distrugător *'akara* și că până și între ei cuvântul a devenit numele ei, spinul care o împunge de fiecare dată când se gândește la ea și la soarta ei.

Și acum aceeași „femeie fără copii, care nu a născut“ este binecuvântată brusc de apariția unui înger care îi aduce vestea că va avea un copil. Totuși, în exact aceeași clipă în care visul ei se împlinește și bucuria ei e fără limite, îngerul adaugă: „Căci nazireu va fi pruncul, încă din pântec, lui Dumnezeu și el va începe să mântuiască Israelul din mâna filistenilor.“

Iar ea se aruncă într-un vârtej amețitor de gânduri și sentimente.

Va naște un fiu. *Ea* va naște. Până acum nu știa nimic despre asta, bineînțeles. Îngerul a aflat primul și i-a dat vestea. Și poate că în momentul vestirii ea simte o tresărire neobișnuită înăuntrul său (îngerii știu că revelațiile funcționează mai bine cu dovezi concrete). Iar ea e fără îndoială foarte mândră că fiul ei va fi cel care îi va salva pe israeliți; ce mamă nu ar fi mândră să-l nască pe salvatorul poporului său? Dar poate că, într-un colț ascuns al inimii sale, fericirea ei nu e chiar întreagă.

Fiindcă o altă cugetare, dureroasă și încă reprimată, începe să o roadă: nu a conceput copilul propriu, numai al ei, ci, mai degrabă, un soi de „simbol național“, un nazireu al lui Dumnezeu și salvatorul Israelului. Și